

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
Інститут педагогіки НАПН України, відділ навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет Харбінський інженерний університет (Китай)
Кіонгінський національний педагогічний університет, м. Інчхон, Республіка Корея
Русенський університет імені Ангела Канчева, Болгарія
Шуменський університет імені Єпископа Костянтина Преславського, Болгарія
Кагульський державний університет імені Богдана Петричейку Хашдеу, Молдова
Тараклійський державний університет імені Григорія Цамблака, Молдова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 205-річчю
Університету Ушинського

(6 червня 2022 року, м. Одеса)

5. Bibik, N. M. Vashchenko, L. S., Lokshina, O. I (2004) Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library of educational policy. Ovcharuk (Ed.). Kyiv: KIS, 112p.

6. Voloshchuk, A. M (2012) Formation of methodical competence of future teachers of humanitarian profile in the process of pedagogical practice: author's ref. dis. for the degree of Cand. ped. Science: special.13.00.04. "Theory and methods of prof. education ". Zhytomyr, 20p.

7. Korneeva, O. L (2012) Organization of methodical work with educators of preschool educational institutions: author's ref. dis. For science. Degree Cand. ped .. science: special. 13.00.04. Preschool pedagogy. Odesa, 21p.

8. Knyazheva, I. A (2019) The state of formation of methodological competence of future educators of preschool institutions. Scientific Bulletin of PNP. KD Ushinsky, Issue 2 (127) Series: Pedagogy. Odesa, pp. 88-93.

9. Prisyazhnyuk, Yu. S. (2010) Development of methodical competence of teachers of disciplines of the humanities cycle in the system of postgraduate education: author's ref. dissertation for the degree of Cand. ped. Sciences: special.13.00.04 K., 2010. 14p.

10. Skrypnyk, M. (2014) Methodical competence of educators of preschool educational institutions: essence and structure. Horizon. №1 (38).

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Марія Оліяр, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

Анотація. У статті розглянуто проблему формування професійної етики майбутніх учителів початкових класів. Уточнено поняття «професійна етика майбутнього педагога», розкривається його сутність та зміст. Провідною методологічною позицією процесу формування педагогічної етики студентів визначено поєднання компетентнісного та діяльнісного підходів. Схарактеризовано найбільш результативні прийоми та інноваційні технології, що сприяють формуванню педагогічної етики майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: етика, професійна етика, майбутні вчителі початкових класів, професійна етика вчителя початкових класів, інноваційні освітні технології.

TECHNOLOGIES OF FORMATION OF PEDAGOGICAL ETHICS FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS

Mariia Oliiar, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Abstract. The article considers the problem of formation of professional ethics of future primary school teachers. The concept of "professional ethics of the future teacher" is specified, its essence and content are revealed. The leading methodological position of the process of formation of pedagogical ethics of students is a combination of competence and activity approaches. The most effective methods and innovative technologies that contribute to the formation of pedagogical ethics of future primary school teachers are characterized.

Key words: ethics, professional ethics, future primary school teachers, professional ethics of primary school teachers, innovative educational technologies.

В умовах стрімкої глобалізації і цифровізації освітнього простору сфера діяльності педагога суттєво змінюється, стає зоною довіри для учнів, у якій значне місце займає етика поруч із моральністю, гуманністю і культурою. У ХХІ столітті етика позиціонується у всіх сферах людського життя: політиці, економіці, педагогіці, екології тощо - та протиставляється культурі, яка не має моральних основ і принижує людську гідність сучасного молодого покоління.

Етика - одна з найдавніших галузей філософії, наука про мораль (моральність). Процес формування етики почався в середині першого тисячоліття до нашої ери в період античності в Стародавній Греції, Індії, Китаї. Конкретизуючи дослідження з проблеми формуванні етики педагога, відзначимо найбільш значущі з них. Питання професійної етики вчителя, сутність якої полягає у формуванні та розвитку позитивних почуттів дитини за допомогою наслідування, настанов та вправ, як відомо, вперше ініціював найвідоміший із давньоримських педагогів Марк Фабій Квінтіліан. 16 найважливіших правил мистецтва розвивати моральність розробив Я. Коменський. На гуманному ставленні вчителя до дітей наголошували Ж. Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Януш Корчак та ін. Етико-педагогічні проблеми професійної діяльності вчителя, педагога були глибоко вивчені Г. Ващенком, А. Макаренком, В. Сухомлинським, К. Ушинським. Сьогодні ці питання продовжують досліджувати такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як І. Бех, О. Бобир, С. Богдан, Г. Васянович, Д. Вербівський, Н. Вознюк, В. Губін, Г. Йонас, В. Писаренко, Ч. Тейлор, Л. Хорунжа, І. Чернокозов та ін.

Етика як теоретична гуманітарна дисципліна загалом спрямована на вивчення моральності, моралі людини [3]. Найчастіше поняття «мораль» та «моральність» синонімізують. «Педагогічна етика – це наука про сутність, закономірності розвитку і зміст моральних вимог, що породжуються специфічними особливостями педагогічної праці та її суспільним значенням» [4]. Педагогічна етика розглядає сутність основних категорій педагогічної моралі і моральних цінностей, до яких можна віднести систему уявлень про добро і зло, справедливість, честь, що виступають своєрідною оцінкою характеру життєвих явищ, моральних достоїнств і вчинків людей [2].

Наукове дослідження проблеми педагогічної етики вчителя активізувалося у 60-90 роках минулого століття, коли професійна етика стала предметом міждисциплінарних досліджень. Питання професійної та моральної культури педагога, його соціальної відповідальності перед суспільством за виховання дитини, проблеми сутності педагогічної моралі стали найбільш актуальними для суб'єктів педагогічної діяльності цього періоду. Педагоги минулого і сучасники сформували загальні аспекти етики педагогічного професіоналізму педагога: повагу до особистості дитини, її гідності, прояви любові до дитини в процесі навчання та виховання. Таким чином, «етика» – це кодекс та норми поведінки, система моральних принципів, які регулюють професійно-особистісну поведінку вчителя/педагога у педагогічній діяльності, а «професійна етика майбутнього педагога» – сукупність компетенцій, що характеризують норми поведінки, регулюють професійно-особистісну поведінку педагога у фаховій діяльності. Основними її компонентами виступають: моральні принципи; моральні цінності; педагогічний обов'язок; педагогічний такт; педагогічна справедливість; педагогічна честь; педагогічний авторитет; етичні норми поведінки. Зміст професійної етики педагога включає здатність етично грамотно здійснювати процеси спілкування та взаємодії у педагогічній діяльності із споживачами освітніх послуг (діти, батьки); здатність відповідати нормам поведінки, системі моральних принципів, що регулюють діяльність педагога стосовно учнів, їхніх батьків, колег; здатність дотримуватися норм професійної етики в педагогічному середовищі; володіння навичками самоконтролю та саморегуляції; здатність регулювати конфлікти, що виникають у процесі педагогічної діяльності, на основі суспільних норм поведінки та моральних принципів.

Напрацювання вчених були акумульовані в теорію морального виховання, наслідком чого стало виникнення «педагогіки співробітництва» (педагогічний процес, побудований на

усвідомленні педагогом і тим, хто навчається, спільності цілей). У сучасних умовах «педагогіка співробітництва» розглядається як гуманістична ідея спільної діяльності учнів та їх учителів, побудована на усвідомленні педагогом та учнями спільності цілей у педагогічному процесі. Педагог та учні в освітньому процесі Нової української школи є рівноправними партнерами. При цьому педагог постає як авторитетний порадник, старший товариш, а учні набувають достатньої самостійності як у здобутті знань і досвіду, так і у формуванні власної життєвої позиції. Педагогіка співробітництва забезпечує умови для вільного розвитку творчої індивідуальності та активності учнів, а також для виховання колективізму, товариства, взаємодопомоги, дисциплінованості. Особливо важливим є дотримання норм педагогічної етики вчителем початкової школи, оскільки «молодший школяр через відсутність необхідного досвіду взаємодії з ровесниками і дорослими, а також через недостатню сформованість усталених соціально значущих способів діяльності та поведінки часто потрапляє в ситуацію так званих девіацій, тобто відхилень від заданих норм і вимог, які за відсутності певних корекційних заходів на наступних етапах розвитку можуть призвести до психічних розладів» [1, с. 1].

Сьогодні в педагогічній науці склалося спрямування, об'єктом вивчення якого стали питання сприятливого психологічного клімату, безконфліктного освітнього простору, дружнього середовища, гармонійного професійного розвитку, які є похідними професійної етики педагога. Осмислені нові підходи до організації професійної та особистісної підготовки майбутніх педагогів: компетентнісний, орієнтований на формування етичної компетенції; системний, що передбачає формування професійної етики, культури в системі всіх компонентів педагогічного процесу; культурологічний, націлений на формування професійної етики педагога крізь різні типи культур; діяльнісний, пов'язаний із розумінням діяльності як основи, засобу та вирішальної умови розвитку та формування особистості, як форми активної цілеспрямованої взаємодії педагога із суб'єктами педагогічного процесу; особистісно-зорієнтований, що сприяє самореалізації особистості, розвитку її неповторної індивідуальності, та ін. Моральність у процесі реалізації цих підходів виступає як компонент регуляції відносин людей, а мораль - як фундаментальний елемент культури. Особливістю професійної етики є її тісний зв'язок і нерозривна єдність із загальною теорією моралі.

Психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що сучасні тенденції освіти актуалізують формування цього педагогічного феномена та потребують системного і цілісного вивчення з методологічних позицій, які сприяють реалізації освітніх стратегічних та державних завдань. Провідним концептуальним підходом у формуванні педагога нової сучасної формації сьогодні виступає компетентнісний підхід, спрямований на формування низки загальних, ключових та предметних компетенцій. Інтеграція двох підходів – компетентнісного та діяльнісного – дозволила нам використовувати компетентнісно-діяльнісний підхід у формуванні компетенцій професійної етики у різних видах діяльності, що реалізуються в цілісному педагогічному процесі.

Формування етичної компетенції майбутніх учителів початкових класів здійснювалося у процесі вивчення курсу педагогіки, а також вибіркової дисципліни «Етикет учителя початкової школи» шляхом включення студентів до процесів консолідації норм поведінки, регламентованих спільно розробленими правилами. Майбутні педагоги здійснювали пошук та аналіз наукових статей у періодичних психолого-педагогічних виданнях, написання анотацій, резюмували наукової ідеї. Організація та проведення майстер-класів дозволило виробити спільний каталог норм поведінки, що характеризують високий рівень прояву професійної педагогічної етики педагога.

У процесі дослідження поряд із змістом цих дисциплін використовувалися сучасні освітні технології, які дозволяли відстежувати формування етичної компетенції студентів. Зокрема, використовувалася вітагенна інформація, джерелами якої є ЗМІ, наукова та художня література, твори мистецтва, різні види спілкування, діяльності та освітнього процесу. Прийоми голографічного мислення реалізувалися на основі голографічного підходу (розгляд об'єкта, а в

нашому випадку – це професійна педагогічна етика, у багатовимірному просторі, тобто в різних педагогічних ситуаціях, соціумах, рівнях педагогічного спілкування тощо).

Використовувалися прийоми: ретроспективного аналізу життєвого досвіду із розкриттям його зв'язків в освітньому процесі «Що було б, якщо...»; актуалізації життєвого досвіду студентів, що допомагає з'ясувати, який запас знань на рівні повсякденної свідомості мають студенти; прийом додаткового конструювання незакінченої освітньої моделі «Я пропоную вам ідею – незакінчену ситуацію... Доповніть та закінчіть її на основі свого життєвого досвіду...»; прийом тимчасової, просторової, змістової синхронізації освітніх проєкцій - полягає в тому, що дидактичний матеріал викладається з розкриттям тимчасових, просторових, змістових зв'язків між фактами, подіями, явищами та процесами, пов'язаними з професійною педагогічною етикою; прийом вітагенних аналогій в освітніх проєкціях, які мають формулу: «У житті немає нічого такого, чого б ще не було...».

Було також використано технологію творчого синтезу освітніх проєкцій; технологію творчого моделювання ідеальних освітніх об'єктів, при цьому термін «ідеальний» означає не досконалість, відсутність недоліків, а лише абстрактний, відключений від реалій життя проєкт, що ілюструє головну ідею автора; технологію розвитку критичного мислення студентів; ігрові технології, які виконували на заняттях комунікативну, діагностувальну, корекційну, соціалізуючу, розважальну та інші функції. Технологія проєктного навчання була зорієнтована на формування проєктного мислення майбутніх педагогів, їхньої проєктної діяльності, передбачала отримання конкретного результату та його публічного представлення.

Технологія «Дебати» була покликана штучно надавати освітнім явищам емоційного забарвлення, соціального змісту, щоб створити практику змішування соціокультурного, риторичного та емоційного аспектів. Саме в такому середовищі з'являється можливість для здійснення самоконтролю, саморегуляції в дотриманні норм професійної педагогічної етики та формування культури міжособистісного спілкування. Тренінгові технології в нашій роботі - це вид освітньої практики, у якій провідною діяльністю є закріплення певної реакції, дії, вміння у вигляді повторення, вправи.

Використання можливостей педагогічної практики дозволило в процесі проведення уроків, організації виховних заходів, написання психолого-педагогічних характеристик на клас та окремих учнів, розробки проєктів проведення тематичних заходів, використання психолого-педагогічних методів у процесі адаптації студентів до умов освітнього процесу початкової школи дало змогу виробити та закріпити вміння, навички і здібності, що характеризують компоненти педагогічної етики. Вирішення спеціально розроблених кейсів, тобто навчання за допомогою аналізу конкретних ситуацій у процесі педагогічної практики орієнтувало майбутніх педагогів на спостереження за процесами формування професійної педагогічної етики, на цілеспрямований аналіз уроків, систематизацію видів діяльності, що сприяють формуванню етичної поведінки педагога тощо. Важлива особливість цієї технології полягає в тому, що створювалися проблемні ситуації на основі фактів реального життя: ситуації-ілюстрації; ситуації-вправи; ситуації-оцінки; ситуації-проблеми та ін.

Таким чином, ідея формування моральності, моралі, трансформована в поняття професійної етики, є актуальною і сьогодні, коли відбувається модернізація освіти в напрямі євроцентристських тенденцій та неминуче відображається на ціннісних орієнтаціях молодого покоління. І саме ця обставина вимагає пильної уваги до процесу формування професійної етики майбутніх педагогів, покликаних виховати в учнів духовно-моральну свідомість, етичну поведінку, ціннісні моральні позиції, спрямовані на толерантні міжособистісні взаємини людей, адекватні відносини людини та навколишнього середовища, побудовані на кращих духовних і культурних традиціях педагогіки. Для актуалізації на практиці професійної етики майбутніх педагогів необхідно цей процес проєктувати, відстежувати, діагностувати, стимулювати, використовуючи можливості навчальних дисциплін, педагогічної практики, інноваційні освітні прийоми і технології, різні форми та засоби організації навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Молодший школяр у виховному просторі міжособистісних взаємин. Початкова школа, 2000. № 5. С. 1-5.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч. посіб. Львів: Сполом, 2010. 420 с.
3. Хорунжа Л. Л. Етика вчителя як детермінанта соціальнопсихологічного розвитку молодшого школяра. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/4/visnuk_5.pdf
4. Якухно І. І. Етика вчителя: морально-психологічний зміст. URL: https://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=62

References:

1. Beh, I. (2000). Junior student in the educational space of interpersonal relationships. Primary School, 5, 1-5.
2. Vasyanovich, G. P. (2010). Pedagogical ethics: textbook. way. Lviv: Spolom. 420 p.
3. Khorunzha, L. L. Ethics of the teacher as a determinant of socio-psychological development of junior high school. Received June 4, 2022 from https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/4/visnuk_5.pdf
4. Yakukhno, I. I. Teacher's ethics: moral and psychological content. Received June 4, 2022 from https://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=62

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЇЇ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Софія Покрепа,

магістрантка V курсу, спеціальності «Дошкільна освіта»

Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, (Україна)

Кондратець І. В.,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

Анотація. У статті висвітлено теоретичний аспект феномену «рефлексія», вплив на становлення особистості дитини дошкільного віку, формування особистісної компетентності; окреслено основні акценти, на які має звертати увагу майбутній педагог. Проаналізовано сучасний стан дослідження питання рефлексії у взаємодії з дітьми дошкільного віку: у наукових розвідках і програмних документах.

Ключові слова: вища освіта, майбутні педагоги, особливості підготовки, теоретичні засади, рефлексія, дитина дошкільного віку, особистість, особистісна компетентність.

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF DEVELOPMENT OF REFLECTION AND FEATURES OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR ITS APPLICATION WITH CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Sofia Pokrepa,

Master's student of the 5th year, specialty "Preschool education"

Pedagogical Institute of Borys Hrinchenko University of Kyiv, (Ukraine)

Kondratets I. V.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Preschool Education, Borys Hrinchenko Pedagogical Institute, Kyiv University